

ד תשובה

פרשת במדבר, תשע"ו, מספר 1172

נשיאת הארון יונה בר מעוז

ראש או שכחה, ובמאמר זה ננסה לבדוק מה יכלו להיות השיקולים של חכמי הדור שבהם נועץ דוד. נשים לב, שההוראה החוזרת ומודגשת שהלוויים בני קהת בלבד יישאו את הארון בכתף, לא נשמרה כבר בדור שאחר מתן ההוראה. שכן כאשר יהושע ועם ישראל חוצים את הירדן, הכוהנים הם שנושאים אותו (יהו' ג:א-ח):

וַיִּשְׂכֶם יְהוֹשֻׁעַ בְּפֶקֶד וַיִּסְעוּ מִהַשְּׁטִים ... וַיַּעֲבְרוּ הַשְּׁטָרִים בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה. וַיִּצְווּ אֶת-הָעָם לֵאמֹר כְּרָאתְכֶם אֶת אַרְוֹן בְּרִית-ה' אֶל-לְהִיכֶם וְהַפְּהַנִּים הַלְוִיִּם וְשָׂאִים אֹתוֹ וְאַתֶּם תִּסְעוּ מִמְּקוֹמְכֶם וְהִלַּכְתֶּם אַחֲרָיו... וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל-הָעָם הַתְּקַדְּשׁוּ כִּי מָחָר יַעֲשֶׂה ה' בְּקֶרְבְּכֶם נִפְלְאוֹת. וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל-הַפְּהַנִּים לֵאמֹר שָׂאוּ אֶת-אַרְוֹן הַבְּרִית וְעָבְרוּ לִפְנֵי הָעָם וַיִּשְׂאוּ אֶת-אַרְוֹן הַבְּרִית וַיֵּלְכוּ לִפְנֵי הָעָם. וַיֹּאמֶר ה' אֶל-יְהוֹשֻׁעַ ... וְאַתָּה תִּצְוֶה אֶת-הַפְּהַנִּים וְשָׂאִי אֶרְוֹן-הַבְּרִית לֵאמֹר כְּבָאֲכֶם עַד-קָצֵה מִי הַיַּרְדֵּן בַּיַּרְדֵּן תַּעֲמְדוּ.

בקטע הזה נודע לנו לראשונה בדרך אגב, מפי השוטרים, שהכוהנים הם שנושאים את הארון. לאחר מכן נזכר הדבר בפי יהושע, ורק בשלב מאוחר יותר אנחנו קוראים על אישור מפי ה', אבל גם הוא אינו מתייחס לעצם היתר הנשיאה ע"י הכוהנים, אלא מנחה היכן על הכוהנים נושאי הארון לעצור.

דרך התיאור הזו מחזקת את הסברה, שהכוהנים היו מורגלים לשאת את הארון כבר לפני כן, ולא היה בכך חידוש. בעת השהות במדבר, המעבר של הארון מכתפי הלוויים לכתפי הכוהנים היה סביר, שכן בעת מתן ההוראה הראשונה לנשיאת הארון היו רק שלושה כוהנים, ואי אפשר היה להטיל עליהם את התפקיד הקשה הזה. אך במשך ארבעים שנות הנדודים התרבו הכוהנים, וכיון שאף הם היו בני קהת משבט לוי,³ איש לא ראה בכך חריגה מדבר ה'.⁴

³ כפי שנרמז באזכרה הראשונה שלהם בפרק ג' ביהושע: "וְהַפְּהַנִּים הַלְוִיִּם".

⁴ לכך נוטה דעת הרמב"ם בספר המצוות: "והמצוה הל"ד היא שצונו שישאו הכהנים הארון על כתפיהם כשנרצה לשאת אותו ממקום למקום. והוא אמרו יתעלה 'כִּי־עָבַדְתָּ הַקֹּדֶשׁ עִלְיָהֶם בְּכַתְּףֵי יִשְׂאֹו' (במ' ז). ואע"פ שזה הצווי בא ללוויים בעת ההיא - אמנם היה זה למיעוט מספר הכהנים בזמן ההוא, כי אהרן הוא הראש, אמנם לדורות חייבין

חז"ל עמדו, בתלמוד הבבלי, על משגהו התמוה של דוד,¹ שציווה לשאת את ארון ה' בעגלה (שמו"ב ו), כנגד הצו המפורש בתורה, שבני קהת הלוויים יישאוהו בכתף (במ' ד:א-כ), אך אין הם מסבירים שם (סוטה לה ע"א) מה חשב דוד:

דרש רבא: מפני מה נענש דוד? מפני שקרא לדברי תורה זמירות, שנאמר: "זְמִירוֹת הַיְיָ לִי חִקִּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי" (תה' קיט:נד). אמר לו הקב"ה: דברי תורה... אתה קורא אותן "זמירות"? הריני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו.

לעומת זאת, מן הדיון באותה שאלה בתלמוד הירושלמי² עולה, שדוד התייעץ בחכמי דורו, ומשגהו היה שלא פנה לגדול שבהם, אחיתופל:

אחיתופל אדם גיבור בתורה היה; כתיב: "וַיִּסָּף עוֹד דָּוִד אֶת-כָּל-בַּחֹר בְּיִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אֶלְפֵי" (שמו"ב ו:א) - רבי ברכיה בשם ר' אבא בר כהנא: תשעים אלף זקינים מינה דוד ביום אחד ולא מינה אחיתופל עמהן... את מוצא, בשעה שבא דוד לשאת את ארון ברית ה', לא נשאו כתורה: "וַיִּרְפְּבוּ אֶת-אַרְוֹן הָאֱלֹהִים אֶל-עֲגֹלָה חֲדָשָׁה" וגו' (שם:ג). שלח דוד ואיתי לאחיתופל: אמר ליה: לית את אמר לי מה לדין ארונא דו טעון כהניא לרומא טריף לון לארעא טעון כהניא לרומא וטריף לון לארעא? אמר ליה: שלח שאול לאילין חכימיא דמניתא.

כאשר דוד רואה שהארון מניף את הכוהנים למעלה וחובטם בקרקע וחוזר חלילה (אירוע זה לא נזכר בכתוב), הוא פונה בשאלה לאחיתופל לסיבת הדבר, ואחיתופל עונה לו בלגלוג: פנה לאותם חכמים שמינית ובהם התייעצת קודם.

לפי הירושלמי, אם כן, דוד נושא את הארון בעגלה חדשה מתוך שיקול דעת, ולא מתוך קלות

* גב' יונה בר מעוז לימדה במחלקה לתנ"ך ובלמודי יסוד ביהדות. היא עובדת בכירה במפעל מקראות גדולות "הכתר", שם היא עוסקת בהתקנת פירושי המפרשים.

**מאמר זה מוקדש לכל הנושאים תמיד את ירושלים בלבכם ומצפים לבניינה השלם במהרה.

¹ בוודאי שלא נעשה הדבר בזדון, שכן אז היה דוד ראוי להיענש ולא עוזה!

² סנהדרין פרק י', ב (דף כט טור א).

אף אמירה בוטה של ה' כנגד הכוהנים שסרחו, היה חשש שאין זאת הדרך הראויה.⁷ לעומת זאת, בנסיבות החדשות שנתגלגלו מאז ימי המדבר, מסתבר שתמימות בעלי החיים טובה בעיני ה'. הן הפרות מילאו את רצונו בלי כל חשבונות של תועלת או רדיפת כבוד, ואפילו כנגד האינסטינקטים הראשוניים ביותר שלהן:

וַיִּקְחוּ שְׁתֵּי פָרוֹת עֲלוֹת וַיֹּאסְרוּם בְּעֶגְלָה וְאֶת-בְּנֵיהֶם כָּלֹּ בְּפִית... וַיִּשְׁרְנָה הַפָּרוֹת בְּדֶרֶךְ עַל-דֶּרֶךְ בֵּית שָׁמֶשׁ בְּמִסְלָה אַחַת הֵלְכוּ הֶלֶךְ וַגְּעוּ וְלֹא-סָרוּ יָמִין וּשְׂמָאוֹל (שמו"א ו:י-יב).

וכי לא התברר בחוש, שרצון ה' הוא שהארון יינשא בעגלה ולא בכתפי אדם? ככתוב: "וַיִּטֵּשׁ מִשְׁפָּן שְׁלוֹ אֶהָל שְׁפָן בְּאָדָם" (תה' עח:ס) - האדם שתמך בקדושה הכזיב, על כן עדיף עליו היצור התמים, שימלא את רצון ה' באמונה עמוקה יותר.

גם חכמי ישראל בדורות מאוחרים היו עשויים להסכים עם חכמי ישראל בימי דוד, לפי הדרך שבה פירשו את המילים "וַיִּשְׁרְנָה הַפָּרוֹת". פשטן של המילים הוא, שהפרות צעדו בלא כל הדרכה היישר לגבול ישראל, למרות ששמעו את העגלים שלהן גועים מאחוריהן. לעומת זאת פירשו חז"ל שהפרות שרו:

מאי "וישרנה"? אמר ר' יוחנן משום ר' מאיר: שאמרו שירה; ורב זוטרא בר טוביה אמר רב: שישרו פניהם כנגד ארון ואמרו שירה. ומאי שירה אמרו? אמר ר' יוחנן משום ר' מאיר: "אֲזַ יְשִׁיר־מִשָּׁה וְכִנֵּי יִשְׂרָאֵל" (שמו"ט ו). ור' יוחנן דידיה אמר: "וַאֲמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא הוֹדוּ לַה' קְרָאוּ בְּשֵׁמוֹ" (יש' י"ב). ור' שמעון בן לקיש אמר: מזמורא יתמא: "מְזֻמָּר שִׁירוֹ לַה' שִׁיר חֲדָשׁ פִּינְפְּלָאוֹת עֲשֵׂה הוֹשִׁיעָה־לּוֹ? מִיָּנֹו וְדוֹרְעַ קְדָשׁ" (תה' צ"ח). ר' אלעזר אמר: "ה' מְלֶךְ יִגְזַזוּ עַמִּים" (תה' צ"ט). ר' שמואל בר נחמני אמר: "ה' מְלֶךְ גְּאוֹת לְבָשׁ" (תה' צ"ג). ר' יצחק נפחא אמר: רוני רוני השיטה, התנופפי ברוב הדרך, המחושקת בריקמי זהב, המהוללה בדביר ארמון, ומפוארה בעדי עדיים (בבלי עבודה זרה כד ע"ב).

אנו רואים אפוא, שהחכמים שמו בפי הפרות שירה נשגבה מאד שמהללת ומשבחת את ה', מעל ומעבר לכל מה שכוהנים-סבלים היו אומרים!

אם כנים דברינו, מדוע לא נראה הדרך הזאת חן בעיני ה' בימי דוד? נראה שדוד שגה בסמכו על שיקול דעת של אדם, בשעה שעמדו לפניו שתי דרכים נוספות לבחון מה הוא רצון ה' באמת: אורים-ותומים ונביאים. שני האמצעים הללו היו זמינים לו,

פרשנות ראשונה זאת של דבר ה', שמתאימה את דבר ה' לנסיבות המשתנות, הייתה יכולה להוות פתח לשינויים נוספים מאוחר יותר.

אין הכתוב אומר דבר על הדרך שבה יצא ארון ה' לשדה הקרב בימי עלי (שמו"א ד'), לאחר שלוש מאות ששים ותשע שנים שבהם לא טולטל.⁵ כל שאנו יודעים עליו הוא שליווהו חפני ופינחס הכוהנים בני עלי, ולא ברור אם הם נשאוהו בכתף או שרק שמרו לבל תיפגע קדושתו. מכל מקום, ברור שעקב נפילת ארון ה' בשבי הפלשתים נוצר משבר עמוק בעם ישראל, וכל התפיסות הקודמות על הארון התערערו. ארון שאמנם נושא בתוכו את הלוחות הכתובים בידי אלוקים, אך עתה אינו יכול להגן על עצמו מערל וטמא - האם עדיין עומד הוא בקדושתו הראשונה? גם כאשר חזר הארון משדה פלשתים בדרך מופלאה, לא היה בכך כדי לתקן את הפגיעה במעמדו בעיני העם. ביטוי לכך נתנו חז"ל כשהסבירו מה היה חטאם של אנשי בית שמש שראו בארון ה' (בבלי סוטה לה ע"א-ע"ב):

"וַיִּיָּף בְּאֲנָשֵׁי בֵּית־שָׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בְּאֲרוֹן" (שמו"א ו:יט) - משום ד"ראו" "וייף"? רבי אבהו ורבי אלעזר; חד אמר: קוצרין ומשתחויים היו, וחד אמר: מילי נמי אמור: מאן אמריך דאימריית, ומאן אתא עלך דאיפייסת.

רש"י פירש מה אמרו, או חשבו, אלה שהמשיכו לקצור כאילו לא התרחש לעיניהם פלא בהגעת הארון: "מי הכעיסך כשכעסת ולא הצלת את עצמך מן השבייה, ועתה מי מפייסך כשנתפייסת לבוא מאליך?". גם לאחר שהכה הארון באנשי בית שמש לא תוקן מעמדו בעיני העם. אדרבה, אנחנו רואים שהארון נדחק לשוליים, ואין אנו מוצאים שמקומו מהווה מוקד משיכה להמון העם או למלך.

עתה היה על דוד להחליט איך להחזיר את הארון לרום מעמדו: האם הלווים הם שיישאוהו? אין הדבר ראוי, שהרי הכוהנים תפסו את מקומם במעבר הירדן, ואם בכבוד בשר ודם חל העיקרון של "מעלין בקודש ואין מורדין",⁶ על אחת כמה וכמה כשמדובר בכבוד שמים. האם הכוהנים יישאוהו? כיוון שהליווי הכוהני בימי עלי לא היה בו כדי להגן על הארון, והייתה בכך

במצוה זו הכהנים והם ישאוהו". אך כבר השיג עליו רמב"ן בהשגותיו (שורש ג ד"ה וכן מה), וברור שאין הדברים חד-משמעיים לאור הנאמר בסוטה לג ע"ב: "תניא, אמר רבי יוסי: בשלושה מקומות נשאו הכהנים את הארון: כשעברו את הירדן, וכשסבבו את יריחו, וכשהחזירוהו למקומו". מסתבר לפי דעה זאת שהכוהנים לא נשאו את הארון בדרך קבע, אף שנחלקו המפרשים באיזה אירוע מדובר "כשהחזירוהו למקומו".

⁵ על פי תוספתא זבחים יג, ו.

⁶ זאת הייתה הטענה כשהחזירו את רבן שמעון בן גמליאל לנשיאות לאחר פרק זמן שבו מילא ר' אלעזר בן עזריה את התפקיד, וחששו לפגוע בכבודו אם יורידוהו ממעמדו, כמסופר בבבלי ברכות כח ע"א.

⁷ יש לשים לב שלפי המסופר בספר שמואל אין הכוהנים נזכרים בשתי העלאות הארון. גם בספר דברי הימים א (פרק יג ופרק טו), ששם הכוהנים נזכרים, אין להם כל תפקיד ייחודי.

לכל העמים, ייבנה רק על ידי מלך שידידו מעולם לא אחזו בחרב המלחמה נגד עם כלשהו.

מכאן שאל לו לאדם, ולו הנבון ביותר, לסמוך על שיקול דעתו בבקשו לדעת מה ה' רוצה ממנו, אלא עליו לנהוג לפי הצו: "וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת פְּאֻשׁוֹר צְנִיָּה ה' אֶל-לֵהִיכֶם אֶתְכֶם לֹא תִסְרוּ יָמִין וּשְׂמָאל" (דב' ה:כט).

שכן נועץ בהם במהלך דרכו אל המלוכה, אך בעניין נשיאת הארון לא ראה לנכון לעשות זאת.

לזכות דוד ייאמר שהוא למד לקח ממשגהו בעניין זה, וכאשר חשב לבנות בית קבע לארון ה', במקום אוהל המשכן, נועץ בנביא (שמו"ב ז). אך אז קיבל הדגמה נוספת לקביעה "כי לא מְחֻשְׁבוֹתֵי מְחֻשְׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דְרָכֵיכֶם דְרָכֵי נְאֻם ה'" (יש' נה:ח). התוכנית האלוקית הייתה שהמקדש, בית התפילה

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע

הדף מופיע באינטרנט באתר המידע

של אוניברסיטת בר-אילן

בכתובת: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>

כתובת המייל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: פרופ' עמוס פריש

עורכת לשון: רחל הכהן שיף